

Sociale veiligheid in Het Oostrik

RCM-advies / Urban Synergy / Van Nes Stedenbouw

Colofon

Manuel J.J. López

Januari 2012

© RCM-advies / Urban Synergy / Van Nes Stedenbouw

Achtergrond

Het Oostrik is een woonwijk in het oosten van Deventer. De wijk telde in 2011 2600 inwoners en 970 woningen. In vergelijking tot de rest van Deventer is Het Oostrik vrij kinderrijk. De gemiddelde gezinsgrootte is 2,4 tegen een gemiddelde van 2,2 in Deventer. De gemiddelde woningwaarde en het gemiddeld besteedbaar inkomen ligt in Het Oostrik ongeveer 15% onder het Deventer's gemiddelde.

Voor wat betreft sociale veiligheid is Het Oostrik relatief veilig te noemen. In de woonwijk vinden niet heel veel incidenten plaats. Met 24 bij de politie aangegeven vernielingen op 2.600 inwoners bevindt de wijk zich voor wat betreft dit delict onder het Deventer's gemiddelde. Toch was de wijk in 2011 regelmatig op een negatieve manier in het nieuws door het plaatvinden van enkele carport branden en problemen met jongerenoverlast op en rond de Jongerenontmoetingsplek (JOP). Deze incidenten én de wens van de gemeente om dieper inzicht te krijgen in wat bewoners graag willen en als concreet project willen oppakken, heeft de gemeente Deventer doen besluiten extern advies in te winnen. Aan het consortium van RCM-advies, Urban Synergy en Van Nes Stedenbouw is gevraagd om op basis van een ruimtelijke analyse en wensen van bewoners inrichtings- en ontwerpaanbevelingen te maken voor de toekomst van de wijk Het Oostrik. Conform het verzoek, heeft het consortium onderzoek verricht naar gebruik en beleving van de openbare ruimte in Het Oostrik en de relaties tussen de ruimtelijke opzet van een wijk en ongewenst gedrag en overlast.

In dit document wordt verslag gedaan van één onderdeel van het onderzoek, namelijk de sociale veiligheidsanalyses die zijn uitgevoerd in Het Oostrik. Conform de opgestelde offerte is deze verslaglegging kort en bondig en (in deze vorm) louter bestemd voor intern gebruik van de gemeente. Als de gemeente na afsluiting van het gehele onderzoek akkoord gaat met de gepresenteerde resultaten, dan bestaat de mogelijkheid een meer uitgebreide verslaglegging op te nemen die desgewenst ook publiek kan worden gemaakt. Wat dit laatste betreft zal de verslaglegging dan wel eerst ter goedkeuring aan de politie moeten worden voorgelegd om er zeker van te zijn dat de privacy van burgers voldoende is gewaarborgd.

Om nagegaan of er in Het Oostrik een verband bestaat tussen objectieve en subjectieve veiligheid zijn meerdere analyses uitgevoerd. Is het zo dat de plekken die in Het Oostrik door bewoners als prettig worden aangemerkt ook feitelijk minder te maken hebben met overlast en criminaliteit? De beleving van plekken komt niet altijd overeen met de meldingen zoals die door de politie zijn geregistreerd. Daarom is het goed om naast een onder de bevolking gehouden belevingsonderzoek ook de registratiegegevens van de politie op te vragen. Soms waarden bewoners een bepaalde plek laag, maar 'zit dit vooral tussen de oren'. De beleving kan in die gevallen gevormd zijn door vroegere ervaringen of eenzijdige berichtgevingen in de media. Ook kan het zijn dat incidenten onvoldoende bij de politie worden gemeld. Er gebeurt dan wel veel, maar de politie heeft er geen weet van omdat de incidenten niet aan haar worden doorgegeven. In beide gevallen is het goed het beeld recht te trekken zodat zowel bewoners als beleidsmakers weten hoe de zaak er echt voor staat.

Veiligheidsbeleving

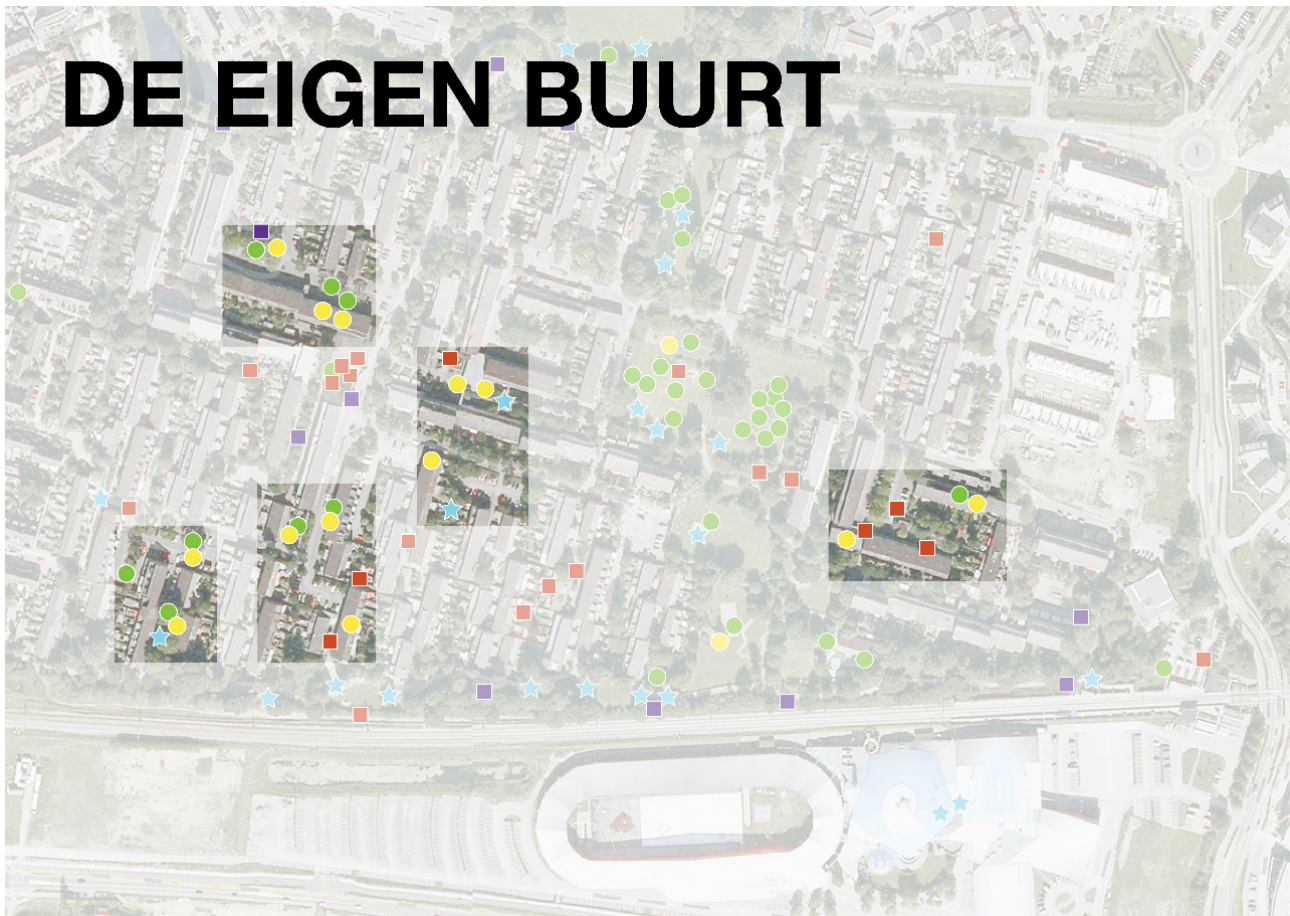
Om inzicht te krijgen in de veiligheidsbeleving van bewoners is tijdens de interviews ook een aantal vragen gesteld over plekken die men (qua uiterlijk) het meest en minst aantrekkelijk vindt en plekken die men (qua gevoel) als meest en minst prettig ervaart. Er zijn zes vragen gesteld over de algemene veiligheidsbeleving in de wijk, twee vragen over de veiligheidsbeleving bij het gebruik van auto of fiets en vijf vragen over de openbare ruimte.

PLEKKEN IN DE WIJK

De bewoners die aan het onderzoek hebben meegedaan waarden de wijk Het Oostrik over het algemeen positief. Dit geldt zowel voor wat betreft hun eigen woning (die ze gemiddeld het rapportcijfer 7,5 geven), de woonomgeving (gemiddeld 6,9) en de veiligheid (gemiddeld 6,5).¹

¹ Bij het interpreteren van deze cijfers is het goed om voor ogen te houden dat de omvang van de steekproef (N=120) te gering is om zeer betrouwbare kwantitatieve uitspraken te doen. In het geval van deze rapportcijfers moet men rekening houden met een mogelijke maximale afwijking van 7,5% (bij een betrouwbaarheidsmarge van 90%). Het gemiddeld rapportcijfer van 7,5 voor de eigen woning zou in theorie dus ook een 6,9 of 8,1 kunnen zijn.

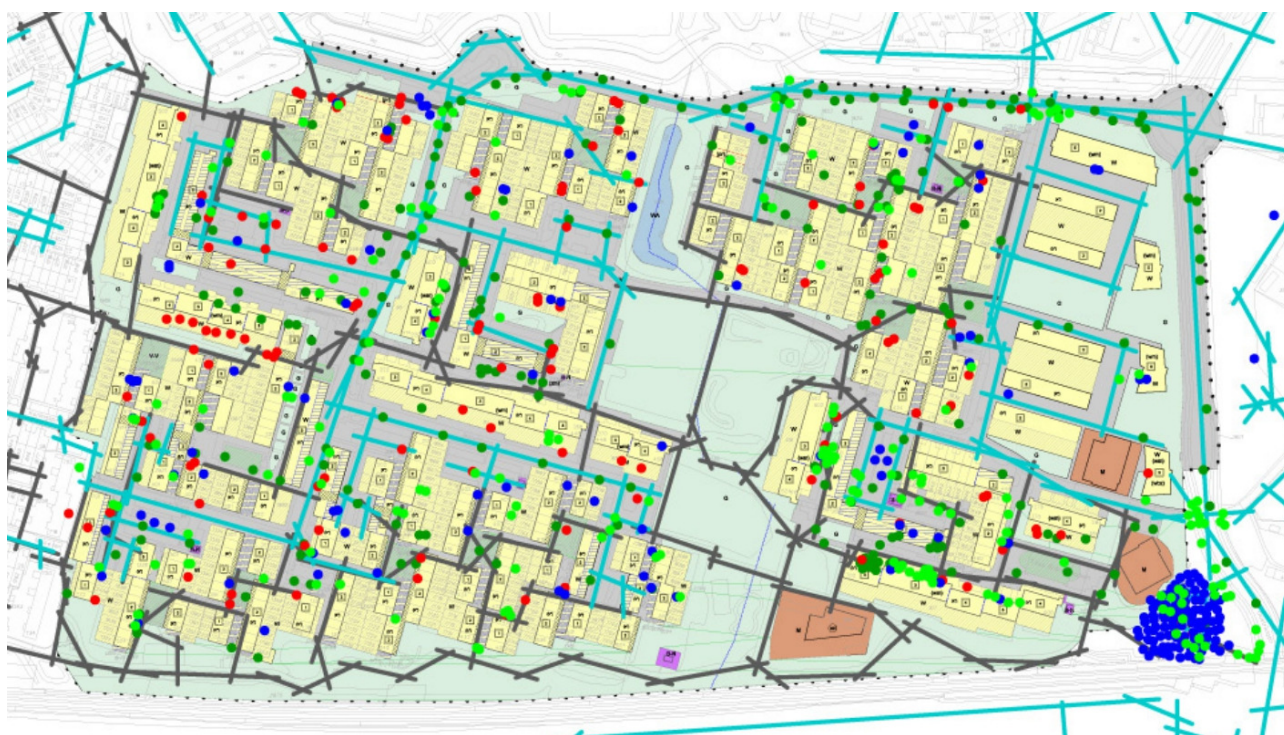
Veel van de geïnterviewde bewoners wijzen de zeer directe woonomgeving aan als plek die ze het meest aantrekkelijk en/of meest prettig vinden in de wijk. Bewoners die tijdens de interviews de voor hen minst aantrekkelijke plek in Het Oostrik aanwezen, wezen vooral plekken aan die niet in hun directe woonomgeving liggen oftewel plekken in andere delen van de wijk. De bewoners die juist de eigen straat of buurt aanwijzen als meest aantrekkelijk plek in de wijk, vertellen ‘Ons eigen pleintje voor de deur, die is altijd netjes en goed verzorgd. De saamhorigheid en leuke burens aan het plein zorgen bovendien voor een prettige sfeer.’, ‘In mijn eigen buurt worden samen activiteiten georganiseerd zoals spelletjes voor kinderen en een buurtfeest.’

Naast de zeer directe woonomgeving, wordt vooral ook het park door bewoners genoemd als plek die ze in de wijk (qua uiterlijk) als meest aantrekkelijk waarderen. Over het park zegt men onder meer 'Bij de speelplek in het park kunnen kinderen lekker vrij en veilig spelen en het is een mooie plek', 'Het park met de boomgaard is een mooi groengebied dat keurig onderhouden wordt.'. Er waren niet zoveel mensen die op de kaart een plek konden aanwijzen die ze als 'minst prettig' bestempelen. Daar waar bewoners dit wel deden, wezen ze vooral het gebied langs het spoor en Toutenburg aan.

Politieregistraties

Om de gegevens uit het bewonersonderzoek te kunnen spiegelen aan bij de politie geregistreerde incidenten van criminaliteit en overlast, is bij de politie een bestand opgevraagd dat inzicht geeft in de incidenten die de afgelopen 5 jaar in Het Oostrik hebben plaatsgevonden. Hierbij is gekeken naar alle door de politie geregistreerde meldingen inzake overlast, geweld, diefstal en vernielingen in de openbare ruimte. Het door de politie aangeleverde bestand bevat gegevens over de periode 1 december 2007 tot en met 31 december 2008 en van 1 januari 2010 tot 1 december 2011. Over het jaar 2009 zijn door de politie geen cijfers geleverd.

Afbeelding 3. Door de politie geregistreerde meldingen inzake diefstal, vernielingen, geweld en overlast in Het Oostrik.

- langzaamverkeer
- snelverkeer

Legenda

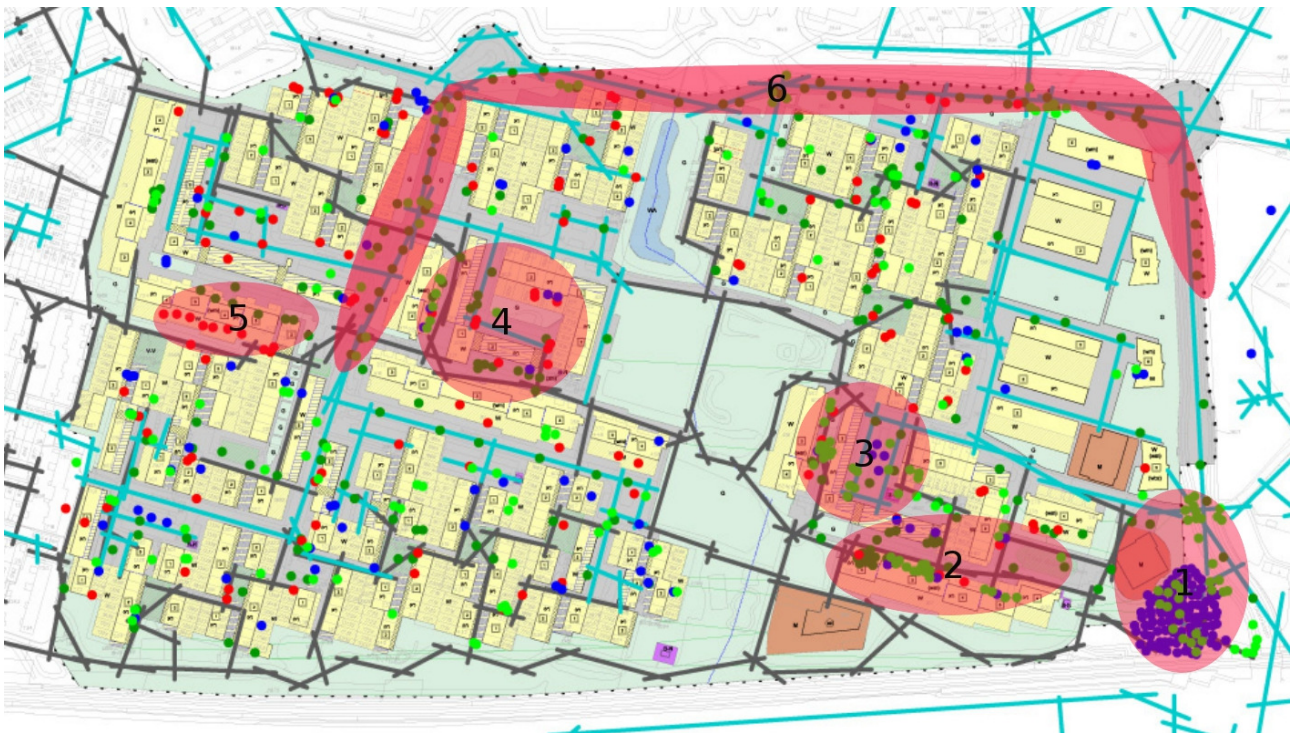
- Vermogenscriminaliteit
- Vernielingen
- Geweldscriminaliteit
- Overlast

De bovenstaande afbeelding maakt duidelijk dat de politie in ongeveer driekwart van de straten in Het Oostrik de afgelopen jaren overlast- en criminaliteitsmeldingen heeft geregistreerd. Afhankelijk van het soort incident zijn er diverse concentraties aan te wijzen.²

² Voor de juiste interpretatie van de op de kaart weergegeven stippen dient men overigens goed voor ogen te houden dat de positie van een locatie binnen het politiesysteem altijd aan een adres is gekoppeld. In gebieden zoals het park en langs het spoor zijn niet overal adressen en zullen de incidenten dus aan het dichtstbijzijnde adres worden gekoppeld. Wanneer men geen rekening houdt met dit feit, kan men onjuist tot de conclusie komen dat het spoor en het park geheel gevrijwaard zijn van overlast en criminaliteit.

De plekken die door diverse geïnterviewden als het minst prettig zijn aangemerkt tellen inderdaad een groot aantal gemelde incidenten. Deze incidenten zijn erg divers en kunnen worden aangemerkt als jongerenoverlast, verkeersoverlast, mishandeling en vernielingen. Het lint 'Oostriklaan – Kannenburg en de daaraan verbonden Swanenburg kent relatief veel registraties van (jongeren)overlast) maar wordt door slechts drie van de geïnterviewden genoemd als minder prettige of minder aantrekkelijke plek in Het Oostrik. We kunnen dus concluderen dat de beleving van de geïnterviewde wijkbewoners voor het overgrote deel in lijn is met de meldingenregistraties van de politie, maar dat het 'lint' Oostriklaan – Kannenburg meer vernielingen en overlastincidenten telt dan de meeste bewoners wellicht vermoeden. Hierbij moet men bijvoorbeeld denken aan lawaai-overlast, hinderlijk en antisociaal gedrag.

Afbeelding 4. Hotspots. Door de politie geregistreerde meldingen inzake diefstal, vernielingen, geweld en overlast in Het Oostrik.

Binnen Het Oostrik zijn op basis van de politieregistraties zes hotspots aan te wijzen, oftewel plekken of locaties die worden gekenmerkt door een hoger dan gemiddelde concentratie van inzake diefstal, vernielingen, geweld en overlast.

Hotspot 1

Het Titus Brandsmaplein (direct voor het station van Het Oostrik) en haar directe omgeving wordt op de kaart aangeduid als hotspot nummer 1. Het Titus Brandsmaplein zelf laat een groot aantal geregistreerde diefstalmeldingen zien. Dit betreft vrijwel uitsluitend meldingen van fietsdiefstal. Daarnaast zien we zowel op het Brandsmaplein als de direct daaraan verbonden straatsegmenten een concentratie van overlastmeldingen. In de onderzochte periode kwamen er voor hotspot

nummer 1 bij de politie geen meldingen binnen die betrekking hebben op geweldscriminaliteit.

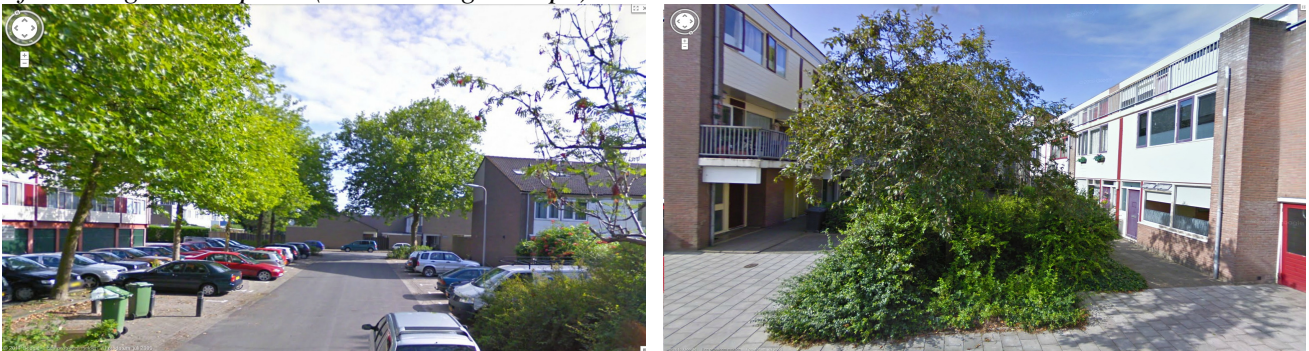
Hotspot 2

Het gebied dat op de kaart is aangeduid als hotspot nummer 2 ligt vlak boven het gebouw van de Scouting ten noorden van het spoor. Dit gebied is ook tijdens de interviews door verschillende bewoners genoemd als 'minst prettige plek in Het Oostrik'. Volgens de geïnterviewden is deze plek wat afgelegen en slecht onderhouden. Volgens sommigen hangt er een grimmige sfeer. De politieregistraties laten zien dat deze plek relatief veel meldingen telt. Het aantal gemelde diefstallen en geweldsincidenten is gemiddeld, maar er zijn wel relatief veel vernielingen en overlastincidenten geregistreerd. De overlastincidenten hebben deels te maken met verkeersoverlast, maar het grootste deel wordt in de registraties aangeduid als jongerenoverlast.

Hotspot 3

Hotspot nummer 3 is een deel van Doornenburg dat juist ten noordoosten van hotspot 2 en oostelijk tegen het park aanligt. Het betreft een gebied dat bestaat uit twee appartementencomplexen, een parkeerterrein en een pad dat tussen de appartementencomplexen ligt.

Afbeelding 5. Hotspot 3 (Bron: Google Maps)

In het openbare gebied van hotspot 3 zijn de afgelopen jaren vrij veel overlastincidenten gemeld. Op het parkeerterrein vonden meerdere diefstallen van en uit auto's plaats en op het pad tussen de twee appartementencomplexen werden verschillende geweldsmisdrijven gemeld. De bovenstaande foto's laten zien dat de mogelijkheden voor sociale controle niet optimaal zijn. Het parkeerterrein wordt aan de ene kant geflankeerd door een muur van garageboxen en ook aan de andere kant zijn er dode hoeken die de directe zichtlijnen tussen het parkeerterrein en de omliggende woningen onderbreken. Ook het pad tussen de twee appartementencomplexen wordt gekenmerkt door veel plekken met beperkt zicht. De groenvoorziening is overdadig en grote delen van het pad vallen buiten het directe zicht van omwonenden. Een deel van de geïnterviewde bewoners noemt deze plek als 'minst prettig' en kwalificeert het met woorden als 'een doolhof, rommelig, slecht verlicht, onoverzichtelijk'.

Hotspot 4

Het gebied dat op de kaart met nummer 4 staat aangeduid ligt aan de westkant van het park en betreft een deel van Gildenburg. Veel bewoners kennen dit deel van de wijk door het daar gelegen buurtbeheerbedrijf Cambio. Ook dit gebied kenmerkt zich door de aanwezigheid van lage appartementencomplexen, carports en wandelpaden die voor een groot deel buiten het zicht van omwonenden liggen.

Afbeelding 6. Hotspot 4 (Bron: Google Maps)

In het gebied werden de afgelopen jaren vrij veel overlastincidenten en geweldsmisdrijven gemeld. Aan de westkant van dit gebied vonden bovendien een relatief groot aantal vernielingen plaats. Ook dit gebied werd tijdens de interviews door een aantal bewoners aangemerkt als (qua uiterlijk) minst aantrekkelijke of (qua gevoel) de minst prettige plek in Het Oostrik. Hierbij gebruikt men termen als 'rommelig en onoverzichtelijk'.

Hotspot 5

Hotspot nummer 5 betreft de openbare ruimte aan de Toutenburg. Dit gebied bestaat uit een speelplaatsje en twee flankerende achterpaden. Op het meest noordelijke achterpad worden veel overlastincidenten gemeld. Op en aan het meer zuidelijk gelegen achterpad komen relatief veel geweldsdelicten voor. De overlastincidenten zijn voornamelijk jeugdgerelateerd en de geweldsincidenten hebben betrekking op mishandeling en (in mindere mate) bedreiging. Ook dit gebied wordt door een enkele geïnterviewde bewoner genoemd als 'minst prettige' en 'minst aantrekkelijke' plek in Het Oostrik'. De argumentatie: 'er zijn te veel trappetjes. Die voelen niet veilig'.

Afbeelding 7. Hotspot 5 (Bron: Google Maps)

Hotspot 6

Het laatste gebied dat opvalt door een concentratie van bij de politie gerapporteerde incidenten, bestaat uit de straten Oostriklaan en Kannenburg. Dit gebied strekt zich uit als een lint boven en door Het Oostrik en is op de kaart vrij gelijkmatig bezaaid met donker groene stippen die aangeven dat er op die locaties overlastincidenten zijn gemeld. Daar waar 'het lint' andere autowegen raakt

(afslagen Doornenburg, Slangenburg, Zwaluwenburg en Gildenburg) zien we relatief grote concentraties van bij de politie gemelde vernielingen.

Afbeelding 8. Hotspot 6 (Bron: Google Maps)

Conclusies en aanbevelingen

De in Deventer gelegen woonwijk Het Oostrik is geen wijk dat te maken heeft met uitgebreide sociale veiligheidsproblemen. Toch hebben er de afgelopen jaren een aantal incidenten plaats gevonden die voor de gemeente aanleiding zijn de wijk door een extern bureau te laten doorlichten en samen met de bewoners op zoek te gaan naar mogelijkheden om de leefbaarheid en veiligheid verder te vergroten.

Voor wat betreft de aard van de incidenten, zien we dat bewoners vooral aanstoot nemen aan jongeren die in de wijk vernielingen aanrichten of anderszins overlastgevend gedrag vertonen.

Op basis van de analyse van de onder bewoners gehouden interviews, de politieregistraties en analyse van de ruimtelijke en fysieke structuur van Het Oostrik, komen we tot twee algemene conclusies die betrekking hebben op de manier waarop Het Oostrik stedenbouwkundig en architectonisch is vormgegeven. Deze conclusies hebben te maken met 'zien en gezien worden' en 'toegankelijkheid en routing'.³

Zien en gezien worden

Zichtbaarheid gaat om 'zien en gezien worden'. Mensen willen zien en weten wat er in hun omgeving gebeurt en willen erop vertrouwen dat ook anderen dat zien en weten. Zichtbaarheid wordt voor een groot deel bepaald door overzichtelijkheid, zichtlijnen en verlichting, maar ook door aanwezigheid van mensen en toezicht. Zien en gezien worden moet breed worden opgevat. Het gaat ook om 'horen en gehoord worden' en niet in het minst om 'kennen en gekend worden'. Dit betekent dat voldoende mensen aanwezig moeten zijn om te kunnen zien en horen en dat ook een bepaalde kleinschaligheid nodig is om de omgeving en de mensen daarin te kennen en gekend te worden.

Het onderwerp 'zien en gezien worden' is in Het Oostrik een thema dat zeker de aandacht behoeft.

³ Voor de goede orde: in deze rapportage komen we enkel met conclusies ten aanzien van de gebouwde omgeving aangezien de kenmerken en achtergronden van de bij de incidenten betrokken personen geen onderdeel van het onderzoek zijn geweest.

Veel van de geïnterviewde bewoners uit Het Oostrik klagen over de onoverzichtelijke structuur van de wijk, de aanwezigheid van donkere hoeken, slecht verlichte plekken en obstakels zoals overdadig groen en schuttingen die het natuurlijk toezicht op verschillende plekken in de wijk hinderen of zelfs onmogelijk maken. Deze door de bewoners naar voren gebrachte kritiekpunten worden ook onderschreven door de resultaten van ons onderzoek. De in deze rapportage beschreven hotspots worden allen gekenmerkt door gebrekkige zichtlijnen. Wat opvalt aan de door de politie geregistreeerde meldingen is dat het overgrote deel van de door de politie geregistreeerde incidenten plaatsvindt op plekken die buiten het zicht van omliggende gebouwen vallen. Dit heeft voor een deel te maken met de manier waarop de bebouwing in Het Oostrik is vorm gegeven. Veel woningen op deze plekken hebben geen voordeur die direct op de straatkant is gericht en ook het aantal ramen naar de straatkant is vaak beperkt. Vooral vernielingen en overlastincidenten vinden plaats op plekken die buiten het gezichtsveld van omwonenden liggen. Dit soort plekken komen we veel tegen op het lint Oostriklaan-Kannenburg, maar ook in de rest van de wijk.

Afbeelding 9. Deel van de Oostriklaan vlakbij de juist buiten de wijk gelegen JOP. De straatkant valt buiten het zicht van omliggende gebouwen. Duren en ramen zijn van de straat afgewend.

Of ergens voldoende informeel toezicht is, hangt niet alleen af van het aantal 'ogen op de weg' vanuit omliggende gebouwen. Ook de aanwezigheid van mensen op straat en (daarmee samenhangend) de functie(s) van een bepaalde plek en het gebruik van die functie(s) zijn zaken die invloed hebben op het gevoel van bewoners en 'kwaadwillenden' dat er op je 'gelet' wordt. Monofunctioneel ruimtegebruik betekent vaak dat op bepaalde tijden veel of juist geen mensen aanwezig zijn. Bij multifunctioneel ruimtegebruik is de kans op aanwezigheid van mensen gedurende meerdere dagdelen groter. Het Oostrik is strikt genomen een monofunctionele woonbuurt zonder veel functies of voorzieningen. Dit zorgt er voor dat de straten niet intensief worden

gebruikt. In de avonduren, maar zeker ook overdag kent de wijk veel plekken waar men weinig of geen mensen ziet. Ook deze situatie is niet gunstig wanneer men wil 'zien en gezien worden'.

Toegankelijkheid en routing

De gebouwde omgeving moet voor gewenst en bedoeld gebruik en voor hulpdiensten goed toegankelijk zijn, terwijl deze waar nodig ontoegankelijk moet zijn voor ongewenst en onbedoeld gebruik. Toegankelijkheid wordt grotendeels bouwkundig geregeld. Het gaat om het gemak waarmee ruimten kunnen worden bereikt, gebruikt, en weer verlaten (vluchten), rekening houdend met de diversiteit aan gebruikersgroepen en hun fysieke en mentale mogelijkheden en beperkingen. Een duidelijke routing is daarbij van belang, zeker ook voor woonwijken. Op stedenbouwkundig niveau geldt: hoe hoger de toegankelijkheid van een straat of straatsegment des te beter de ruimtelijke integratie. En hoe hoger de ruimtelijke integratie des te minder het aantal vernielingen en overlast.

Toegankelijkheid en routing zijn in Het Oostrik zaken die vanuit veiligheidsoogpunt niet goed zijn uitgewerkt. Veel bewoners klagen over de doolhofachtige structuur van grote delen van de wijk, het zeer grote aantal paden en de onoverzichtelijke onderdoorgangen en trappetjes. Ook uit de analyse van de bij de politie gemelde incidenten komt dit naar voren. We zien in Het Oostrik een sterke samenhang tussen de mate waarin plekken ruimtelijk in het totale stratenplan zijn geïntegreerd en het aantal gemelde vernielingen. Vooral de combinatie zwakke ruimtelijke integratie en lage zichtbaarheid blijkt in Het Oostrik hét recept voor een groot aantal vernielingen en overlastmeldingen. De plekken die aan dit recept voldoen worden ook door bewoners feilloos aangeduid als 'minder prettig'.

Afbeelding 10. Het station is ruimtelijk slecht geïntegreerd in de gebouwde omgeving en valt grotendeels buiten het zicht van omliggende gebouwen (Bron: Google Maps).

